

Virginia Woolfin suhde Wagneriin

Virginia Woolfin (o.s. Stephen) elämäkerrankirjoittajat ovat luokitelleet hänet poikkeuksetta ylempään kes-

Teksti:

Uolevi Karrakoski

kiiluokkaan kuuluvaksi. Tämänkin perusteella voi päätellä, että Virginia seurasi Lontoon monipuolista musiikkitarjontaa. Musiikki oli myös keskeistä vapaamuotoisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurillisen Bloomsburyn liikkeen toiminnassa. Bloomsburilaiset lähtivät usein yhdessä konsertteihin ja oopperaan. Näitä esityksiä puitiin enemmän tai vähemmän yhdessä jälkeensä.

Virginian kiinnostus Wagnerin musiikkiin alkoi Richterin 1807-1808 johtamasta maanantaikonserttien sarjasta, jossa Virginia kävi veljensä Adrianin kanssa. Covent Gardenin esityksiin oli vaikeampaa saada lippuja. Bloomsburilaiset ("bloomsberies"), aina valppaat, monitoimiset taiteilijat Duncan Grant ja Roger Fry pystyivät näitä järjestämään. Romanissaan *The Years* (1937) Virginia Woolf kuvasi Covent Gardenissa vuonna 1910 tapahtunutta *Siegfriedin* esitystä, erityisesti Vaeltajan monologia, Siegfriedin miekan takomista ja yleisön käyttäytymistä. *Siegfriedistä* tuli Virginian suosikkiooppera. Hän näki Lontoossa useitakin *Tristanin* esityksiä. Ainakin myöhemmin 1920-luvulla hän alkoi pitää *Tristania* tylsänä teoksena.

Virginian mielipiteitä Wagnerista on josain määrin vaikea kartoittaa, sillä hän saattoi esimerkiksi kirjeissä esittää Wagnerista täysin vastakkaisia mielipiteitä. On myös vaikea päätellä, tarkoittaako hän väitteillään jotain näkemäänsä esitystä vai itse teosta. Kirjeiden ja päiväkirjamerkintöjen valossa voidaan sanoa, että vuosina 1907-1923 Wagnerin musiikki teki häneen hyvin voimakkaan tunnevaikutuksen. **Musolinin** ja **Hitlerin** diktatuurin voimistuessa Virginia alkoi kuitenkin nähdä Wagnerin musiikissa yhä enemmän vallanpitäjille tyypillistä mahtipontisuutta. Tällaista tulkintaa vahvisti hänen näihin aikoihin Covent Gardenissa näkemänsä *Ringin* esitys, jonka perusteella hän määritteli itselleen uudestaan Wagnerin musiikin ja mainitsi sen olevan luonteeltaan "äänekästä, sentimentaalista huutamista." Vuonna 1930 Virginia tutustui läheisesti iäkkääseen naissäveltäjään **Ethel Smythiin**, joka aikanaan suffragettina ikkunoita särjettyään oli istunut kaksi kuukautta vankilassakin. Ethel, joka oli nuorena Saksassa opiskellessaan keskustellut pitkän aikaa **Brahmsin** kanssa, piti säveltäjän sinfonioita rakenteiltaan täydellisinä. Hän saikin Virginian kiinnostumaan Brahmsista, mikä osaltaan lisäsi arvattavasti loitontumista Wagnerista. Sodan aikana saksalaisten mouka-

roidessa ilmahyökkäyksillään Britanniaa Woolfit kuuntelivatkin äänilevyiltä miltei yksinomaan Brahmsia.

Musiikkimatka Bayreuthiin

Vuoden 1909 Bayreuthin festivaalimatkasta teki aloitteen **Saxon Sydney-Turner**, joka oli intomielisimpiä bloomsburilaisten torstai-iltoihin osallistujia. Saxon oli ulkoministeriön virkamies ja täysin fanaattinen wagneriaani kuten myös toinen matkalle lähtijä, Virginian veli Adrian Stephen. Saxon kävi usein Virginian luona, ja he keskustelivat etupäässä musiikista. Virginia alkoi mielessään jopa pitää Saxonia sopivana ehdokkaana intiimiin suhteeseen. Hän ihaili aluksi myös Saxonin laajaa Wagnerin teosten tuntemusta, mutta pian häntä alkoi ärsyttää Saxonin tietosanakirjamainen saarnaaminen. Matkalla hän tuli siihen tulokseen, ettei Saxonista ole muuhun kuin riskisanatehtävien ratkaisuihin ja niiden laadintaan, mitä Saxon harrastikin.

Matkasta ei ole paljoakaan mainintoja Woolfin elämäkertoissa, mikä johtuu osittain siitä, että hän teki useita merkityksellisempiä matkoja Ranskaan, Italiaan, Kreikkaan, Turkkiin, Espanjaan ja Portugaliin. Elämäkertoissa on lähinnä kerrottu matkalaisten kesken syntyneistä jännitteistä ja erimielisyyksistä. Saxon ja Adrian syyttivät Virginiaa siitä, ettei tämä tutkinut *Parsifalin* librettoa tarkemmin alkukielellä, mitä Virginia piti kohtuuttomana vaatimuksensa. Häntä ärsytti, etteivät hänen miespuoliset matkakumppanit sallineet mitään poikkipuolista sanaa lausuttavan Wagnerista. Saxonin esiintymisen oppineena kiukustutti Virginiaa siinä määrin, että hän ikuisti tämän myöhemmin pedanttisessa William Pepperin hahmossa romaanissa *Voyage out* (1915). On tietysti muistettava, että kirjeistä ja päiväkirjoista löytyvä Saxonin kritiikki ei ollut tarkoitettu julkiseksi.

Virginian Bayreuthista ja Bergistä Starnbergin järven alueelta Sisarelleen Vanessalle kirjoittamat kirjeet sisältävät kohtia, jotka piirtävät selkeän kuvan matkasta:

Lauantai 7.8. 1909

"Saavuttuamme perille kävelimme ympäri Bayreuthia. Se oli kuin englantilainen pikkukaupunki, jossa oli paljon rautakauppoja, suihkulähde leveän kadun keskellä ja 1700-luvulla rakennettu raatihuone. Kaupat olivat valitettavasti täynnä kortteja ja Graalin maljoja. Kortit kiinnostivat suuresti Saxonia, joka jäi vertailemaan niissä kuvattuja laulajia."

"Nyt luemme *Parsifalin*, sitten syöme lounaan ja sen jälkeen kuulemme tämän kuolemattoman teoksen."

Sunnuntai 8.8.1909

"Kuulimme eilen *Parsifalin*. Se on sala-peräinen, tunteisiin vetoava teos, erilainen kuin mikään muu tuntemani. Siinä ei ole rakkautta, ennen kaikkea se on uskonnollinen. Yleisö on pukeutunut lähes surupukuihin, ja niille, jotka yrittävät taputella hyssytellessään. Koska tunteet ovat abstrakteja – siis eivät miehen ja naisen välisiä – sen vaikutus on hillitty ja rauhoittava. Saxon ja Adrian tosin sanoivat, että esitys ei ollut hyvä ja että en tiedä teoksesta mitään ennen kuin olen kuullut sen neljä kertaa."

"Olemme puhuneet *Parsifalin* vaikeaselkoisista kohdista koko aamun, Se vaikuttaa minusta epämääräiseltä, mutta minähän luenkin saksaa huonosti."

Torstai 12.8. 1909

"Eilen kuulumme taas *Parsifalin*. Esitys oli edellistä parempi ja se sai minut herkistymään. Luulen, että se on kaikkien aikojen huomattavin ooppera. Se liukuu sävelistä sanoihin lähes huomaamattomasti."

Kuten Italian ja Portugalin matkoilla Virginiaa alkoi Saksassakin vaivata muukalaispelko tai viha. Saksalaiset naiset kuten myös italialaiset olivat hänestä uskottoman rumia. Heillä ei ollut kasvojen piirteitä, ja he eivät osanneet käyttää makeupia eivätkä yleensäkin pukeutua. Virginia mainitsi Adrianille voivansa onnitella itseään siitä, että sattumalta syntyi englantilaiseksi. Virginia inhosi myös saksalaista ruokaa ja yleensäkin maata, jossa ei ymmärretty muuta kuin maan omaa kieltä. Seuraava kuvaus näyttämöllepanosta saattaa heijastella tällaisia ajatuksia, mutta voi olla totuudenmukainenkin.

Maanantai 16.8.1909

"Saksalaiset eivät mielestäni tee asioita yhtä hyvin kuin englantilaiset. Paikkamme olivat lähellä lavaa ja rumat olennot näyttivät vielä rumemmilta. En luultavasti koskaan voi sulattaa prameilevaa saksalaista henkeä ja sen räikeää symboliikkaa – sen pellavaisia kiharoita. Yritä kuvitella yöpukuun pukeutunutta sankaritarta, jolla on palmikko kummallakin olkapäällä ja kosteat silmät tuijottavat taivaisiin."

Lohengrinin Woolf suhtautui kielteisesti jo etukäteen:

Torstai 19.2. 1909

"Menemme nyt katsomaan *Lohengrinia*. Se on tylsä ooppera ja tämä on luultavasti tylsä kirje."

Saxon Sydney-Turner (vasemmalla Virginia Woolfin siskon Vanessa Bellin maalaamana) sai Woolfin ja tämän veljen Adrian Stephenin lähtemään Bayreuthiin. (Adrian Stephenin maalannut Duncan Grant ja Woolfin Vanessa Bell.)

Matka suuntautui tämän jälkeen Dresdeniin, jossa Virginia näki ensimmäisen keran **Richard Straussin Salomen**. Hän haltoi teoksen moderniteetista ja orkesterinkäytöstä:

Tiistai 24.8. 1909 (Dresden)

”Menimme eilen katsomaan Salomea (Straussin säveltämä kuten ehkä tiedät). Olin erittäin innostunut siitä ja uskon sen olevan todellinen löytö. Strauss saa musiikkiinsa suuria tunteita ilman minkäänlaista kauneutta. Saxon kuitenkin oli sitä mieltä, että petimme Wagnerin ja kävimme asiasta pitkän ja kiihkeän keskustelun. Hänellä on valtava yksityiskohdientuntemus, ja ihmettelen, että hän ei sano mitään kiinnostavampaa. On kuin lukisi tietosanakirjaa, kun kuuntele häntä.”

Bayreuthissa Virginia näki *Parsifalin* ja *Lohegrinin*. Hän oli menossa katsomaan *Jumalten tuhoa*, mutta selvää näyttöä siitä, että hän oli näytöksessä, ei ole. Woolf ei kirjoituksissaan paljoakaan kerro mitään myönteistä Bayreuthissa näkemiensä oopperoiden näyttämöohjauksesta tai lavasteista. Myönteisemmin hän kirjoittaa kuulemastaan musiikista. Yleensäkin hän ei juuri koskaan oopperakokemuksistaan kerroossaan mainitse ”näheensä” jonkun oopperan, vaan kirjoittaa aina oopperan ”kuulemisesta.” *Timesin* kirjallisuusliitteessä julkaistussa Bayreuthin matkakirjeessä hän kertoo enemmän väliajoista ja niiden aikana koetuista musiikin jälkivaikutuksista kuin itse esityksistä. Adrian kirjoitti Vanessaalle seurueen oudosta käyttäytymisestä väliajalla. Virginiassa oli päivävarjo ja jätti-läismäinen nahkakassi ja sen lisäksi käsissään savukerasia ja suklaalevy. Samaan aikaan hän yritti koko ajan jotenkin nostaa pitkää, valkoista hamettaan, jonka alaosa oli Bayreuthin katuja ja polkuja kävellessä likaantunut. **Vita Sackville-West**, jonka kanssa Virginiassa oli intiimi suhde, korosti Virginiassa noudattavan pukeutumisesaan joko äärimmäistä tyylikkyyttä ja hyvää makua tai täydellistä mauttomuutta, joka

vaikutti joskus jopa epäsiistiltä. Väliajoilla Virginiassa vieressä käveli Saxon uskomattoman rumine kävelykeppeineen koko ajan *Parsifalin* aiheita äänekkäästi hyräillen ja toisella kädellään voimakkaasti elehtien. Jonkinlaista normaaliutta edustanut Adrian pyrki väliajoilla johdattamaan matkakumppaninsa ruohikolle, jolle he lopulta aina istahtivat. Puolet laukun sisällöstä Virginia usein tyhjensi maahan. Adrianin mukaan yhteinen suklaan syönti kuitenkin rauhoitti hänen kumppaninsa. Alun sählyksen jälkeen Virginia keskittyi ympäristön tarkkailuun ja kuulemansa musiikin muistikuviiin.

Post-impresionistisen tyylin ja asiaproosan yhdistäminen Bayreuthin katsauksessa

Huolimatta Virginiassa melko kielteisestä asenteesta journalismia kohtaan Bayreuthin matkaa kuvaavassa lehtijutussa on selvästi havaittavissa samoja tyyli- ja sisältöpiirteitä kuin Virginiassa esseissä, joissa abstraktisen kielikäytön katkaisee usein maisemapohjainen, impresionistinen kuvaus kuten myöhemmin pamfletissa *Oma huone* (1929). Nimenomaan on kysymys jo 1909 alkunsa saaneesta Virginiassa post-impresionistisesta, kokeilevasta tyylistä, johon vaikuttivat suuresti Virginiassa läheisen, Roger Fryn maalaustaidetta koskevat teoriat. Nämä tukeutuivat jossain määrin bloomsburilaisen filosofin **G.E. Mooren** oppeihin uudesta subjektiivisesta, vaikutelmiin perustuvasta kielestä. Etiikassakin piti tuoda esiin värejä vaikutelmien ja vertailujen terävöittämiseksi.

Fryn 1910 järjestämä post-impresionistinen näyttely, jossa oli mm. **Manet'n, Cezannen ja Picasson** töitä, suututti laajoja piirejä siinä määrin, että niinkin moderni taiteilija kuin **Walter Sickert** piti näitä töitä pornografiana. Virginiassa ajattelussa näyttely sen sijaan vahvisti hänen jo käyttöönsä ottamaansa post-impresionistista tyyli- ja sisältöpiirrettä, joka on tunnistettavissa Bayreuthin kuvauksessakin. Myöhemmin romaanissa *Majakka* (1927) Woolf noudatti kiellessään tarkemmin Fryn maalaustaideteeseen

laatimia värioppeja. Kysymys oli silloinkin värien, valojen ja äänien; niiden vivahteiden ja särmien kuvaamisesta; siis myös tuokioita vangitsevasta fragmentaarista, kielellisestä kuvauksesta. Virginiassa keskeiseksi tulevat vihreä ja sininen; yleensäkin valon välähdykset ja sävyt. Näitä tuovat esiin usva, hämärä, sarastus, kaste, kivet, kallio, maapohja, ruoho, puut, hyönteiset, linnut ja muutkin eläimet ja ihmiset sekä heidän vaatetuksensa; myös Bayreuthin väliaikojen kuvauksessa. Mukana tyylikokeiluissa olivat Cezannen mallin mukaisten pintojen työstäminen kielelliseen asuun sekä kaiken lisäksi myös äännet ja nimenomaan musiikki ja musiikin muistelemineen. Koska jo aiemmin Virginia oli määritellyt proosan tyylin rytmiksi, tämä tekniikka soveltuvi hyvin Bayreuthia kuvaavaan matkakirjeeseenkin jossain määrin mekaanisesti toteutettunakin. Itse asiassa hän kuvaa enemmän väliaikoja kuin oopperaesityksiä. Väliajat kuvataan näytöksinä, joissa musiikki jälkivaikutuksensa kautta kirkastuu, elää ja peilautuu ympäristöstä oopperatalosta ulos väliajalla astuneen henkilön mielessä.

Bayreuthia käsittelevä teksti heijastaa siis rutiininomaisena ja nopeasti työstettynä tuotoksenakin hänen kirjallisia kokeilujansa. Post-impresionismin lisäksi toinen huomiota herättävä elementti on abstraktisissa kohdissa aikakauden kirjoittelulle tyyppillinen oppineisuus, jota Woolf täysin itseoppineena usein korostaa miltei patologisella tavalla. Huvittava seikka kirjoituksessa on, että teksti muuttuu hyökkäävän aggressiiviseksi, jopa rienaavaksi hänen käsitellessään akateemista kritiikkiä ja ammattikritiikoita.

Matkakirje ei ole tietenkään mikään arvostelu, ja vaikka kirjoitus ei Virginiassa matkakumppaneita varmaan Wagner-kommenttina tyydyttänyt, tekstiä voidaan jälkimaailman silmissä pitää oikeaan osuunaan. Ainakaan Bayreuthin tunnin mittaisen, ulkona viettävien väliaikojen lumoa Virginia ei pystynyt vastustamaan.

Sitaattien suomennos: Robert Storm